

ЗОРАН МИЛЕКИЋ

**КАД СУ
ВЕЛИКИ
ПИСЦИ
БИЛИ ДЕЦА**

Илустровала
Марина Веселиновић

— Laguna —

САДРЖАЈ

Бранислав Нушић	9
Бранко Ћопић	19
Вук Стефановић Караџић	29
Данило Киш	39
Доситеј Обрадовић	47
Иво Андрић	57
Исидора Секулић	67
Јанко Веселиновић	77
Јован Јовановић Змај	87
Мехмед Меша Селимовић	97
Милош Црњански	105
Мирослав Мика Антић	115
Петар Петровић Његош	123
Растко Сава Немањић	133
Стеван Сремац	143

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

ЛИЧНА КАРТА

Име: Бранислав Нушић (20. октобар 1864, Београд, Србија, Турско царство – 19. јануар 1938, Београд, Србија, Краљевина Југославија)

Занимање: Књижевник, новинар, дипломата

Родитељи: Отац Георгијас-Ђорђе, мајка Љубица

Образовање: Гимназија у Смедереву, Велика школа у Београду

Признања: Орден Светог Саве, Орден књаза Данила I, Орден белог орла

Дела: Народни ѿсланик, Сумњиво лице, Госѿођа минисѿарка, Ожалошћена ѿродица, Кнез Иво од Семберије, Хајдуци, Ауѿобиоѿрафија

Судбоносни сусрет

Кад се трговцу Ђорђу Нуши родио син Алкибијад, Београд је још био под турском влашћу. Од њихове куће у Улици цара Лазара до турског стражара пред тврђавом имало је само пет минута хода. Ђорђе се бавио трговином свим и свачим, али је пропао. Зато је породицу укрцао на лађу и спустио се Дунавом до Смедерева. Ту је наставио да се бави трговином, а сина, кога су другови звали Алко, уписао је у основну школу.

Једног дана је у Смедерево банула позоришна трупа. Но, глумци су били сиромашни и нису имали своје реквизите. „Поштовани господине Нуша“, обратио се тада Алковом оцу управник позоришта, уједно редитељ и глумац, „ради смо да одржимо неколико представа у башти кафане ‘Зелени венац’ и у Џоциној кафани. Али, фали нам пар ћилима, пар фотеља, нешто посуђа, један астал и која столица. Ако нам то позајмите, можете све представе гледати бесплатно.“

Нуша је, као и сваки родољуб, одмах пристао. Но, због трговачких послова није имао времена да долази на представе. Послао је свог сина Алка, који се ионако стално врзмао око глумаца.

И заиста, дечак није пропустио ниједну представу. Детиње заносно упијао је сваку реч коју су глумци, више гладни но сити, изговарали с патриотским заносом. Пратио их је и после представа. Лепо су изгледали, држали се поносно, као и витезови које су играли. А онда су вечерали сви са истог казана.

Алко је, иако бистрији од остале своје браће, понављао први разред гимназије. Глава му је већ била у књигама и позоришту. Све остало га је далеко мање занимало. Са друговима је почео да прави сопствено позориште. Били су одлучни да постану права позоришна трупа, па да и они обилазе Србију и свет. Отац није био одушевљен, па је одлучио да га припреми за трговца. Послао га је у Панчево, које је тада било велики српски трговачки центар у Аустроугарској. Али Алко није дуго издржао код свог газде. Нешто га је стално вукло назад у Смедерево. Позориште! Побегло је преко Дунава и вратио се у Србију.

Несуђени добровољац

Године 1876. Србија је ушла у рат са Турцима за независност. Алко се сетио свих оних позоришних представа које је гледао. Сетио се цара Душана, кнеза Лазара и витеза Обилића, славних личности српске прошлости, а које су глумци тако надахнуто играли. Имао је само тринаест година када је преломио – ићи ће у рат! Мајци и оцу је тајно написао писамце: „Збогом, родитељи, ја одох да ослободим поробљену браћу.“ У њему је горела ватра одушевљења за неку одлучујућу битку. Чинило му се као да је на позорници, само што се на овој могла изгубити глава. Авај! Отац је таман на време пронашао његову поруку, а пандури су га пронашли и вратили кући. Није јуначки страдао од Турака, али је јуначки страдао од оца. Овај га је тако истукао да му је наплатио све претходне преступе и грехове.

Дуго путовање Народног посланика

Први комад у једном чину, који је написао још као дечак, био је *Руђа брада*, а прва комедија му је *Народни ѿсланик*. Иначе, пре но што је навршио двадесету годину, Алкибијад Нуша постао је Бранислав Нушић. Заправо, посрбио је своје име, што је тада био обичај.

Нушић је са само деветнаест година написао *Народної ѿсланика*. Једног јесењег дана, у башти под великим орахом, читао је ту комедију неколицини пријатеља. Били су одушевљени. Ипак, није се усудио да рукопис однесе у Народно позориште. Али један његов пријатељ, глумац, однео га је директору позоришта. Овај је драму

Сцена из представе *Проекција*, 1934.

прочитао, али није имао смелости да је постави на позорницу. Тренутак је био незгодан. Баш те године је краљ Милан Обреновић крваво угушио Тимочку буну против своје власти. А Нушићева комедија је изгледала као подсмевање баш онима који су били на власти. „У комаду долази много штошта што вређа и народне посланике и чланове владе“, пробао се оправдати директор. „Народни посланик, главно лице у комаду, приказан је као блесан.“ Зато је тражио од Нушића да своје дело „ублажи“. И тако неколико пута, изнова и изнова. *Народни њосланик* је ишао из фиоке у фиоку. А полицајци, кад би остали сами у соби, читали су ово дело и смејали се. Напоследку, управник позоришта је, у четири ока, посаветовао писца да напише нешто друго, „погодније“, а *Народни њосланик* нека сачека згоднију прилику. Изведен је тек тринаест година касније.

Два раба

Нушић се окушао и као песник. Није му баш ишло, стихови му и нису били богзна шта. Комедије су му легле знатно боље. А онда, кад је имао двадесет три године, десиле су се у Београду у два дана две сахране. Првој, сахрани старе мајке једног генерала блиског краљу Милану, присуствовао је лично краљ са свитом, официрима, чиновницима, трговцима. Наравно, покојна баба их се није много тицала, али су желели да покажу приврженост краљу. Следећег дана је сахрањиван један мајор, ратни херој. Његовој сахрани није присуствовао краљ, нити ико

од оних са бабиног погребa. Разочаран тиме, Нушић је сео и написао песму *Два раба*. Завршио ју је стиховима:

*У Србији љриликe су љаке,
Бабе славе, љрезуру јунаке.
За љо и ви не муч'ље се љабе;
Ср'јска децо, љост'јаниље бабе.*

Оптужен је да је увредио краља. Осуђен је, и у пожаравачком затвору одлежао скоро годину дана. Но, ни на робији није мировао већ је наставио да пише: „Нешто, Боже, мислим шта ти све није кадра политика да учини од људи, да их позавађа, да их отуђи и да их замрзи. Оно додуше и људи су кадри много штошта да учине од политике, као да саграде себи лепе куће, да оставе по коју парицу за дане кад се повуку са јавног поља и шта све још.“ Док је робијао, отац му је пропао тргујући шљивама. Млади бунтовник је хитно морао да нађе државну службу. Није му остало ништа друго до да затражи аудијенцију код краља. „Ја сам богами мислио да сте ви некакав човек!“ рекао му је краљ кад га је видео, подсмевалући се његовом малом расту и уским раменима. „Пишете песме! Зар ви тек јуче изашли из школе, па не потегосте ни на пандура, ни на министра, него право на краља? Па по коме ћете доцније у животу ударити кад сте почели са краљем?“ Ипак, рекао је да му опрашта и отпустио га је. Нушић је кренуо уназад, јер су му рекли да краљу не сме окренути леђа при одласку. Саплео се о краљевог омиљеног пса опруженог на медвеђој кожи, и залепио се на изгланцан под колико је дуг. Краљ није могао да се суздржи и да се сит не исмеје.

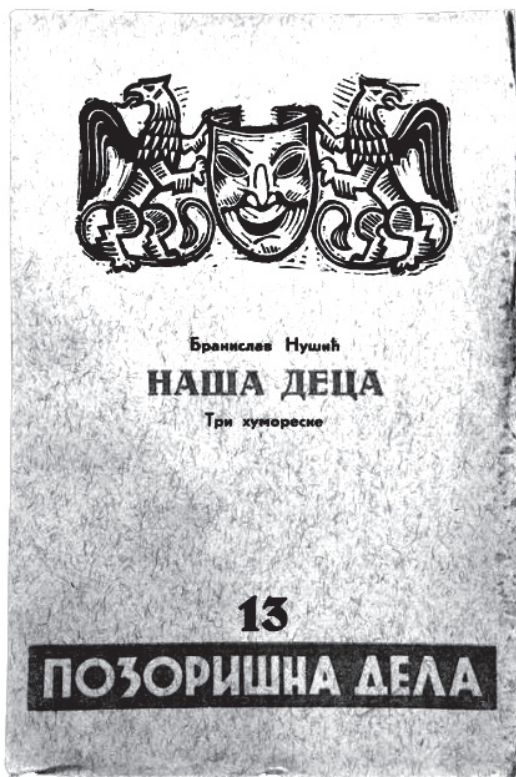

Бранислав Нушић у свечаном оделу са одликовањима

Али то га је одобровољило, па је младом комедиографу и песнику обећао службу. Ускоро је постављен за писара српског конзулата у Приштини.

Последња шала

У Првом светском рату изгубио је сина Страхињу Бана, који се пријавио као добровољац. Иако скрхан болом, после рата, наставио је да пише. Његове драме постају све популарније, привлаче све више публике. Далеко су гледаније од страних дела. Зато је велики шок био кад се сазнало да је Нушић тешко, готово неизлечиво болестан.

Насловница књиге

Већ је био стар и завршио је у болници. Сви су били убеђени да неће преживети. Новинске редакције су припремиле некрологе и сећања пријатеља на њега да их објаве након што умре. Али Нушић је оздравио! Чудо! Неки новинари су се тада досетили: све што је припремљено о славном писцу требало би објавити, без обзира што није умро. Не толико због читалаца, колико због њега. И Нушић је пристао! „То ме заиста занима“, рекао је пријатељима. „У ствари, сматрам за ретку срећу да унапред сазнам како ће се о мени после смрти писати.“

Комедиограф је остао комедиограф, чак и на свој рачун. До краја!

ЦИТАТИ

- ◆ Ја знам само за један хумор, један једини, онај који изазивајући смех на уснама ублажава суровост живота.
- ◆ Брак чини троје: љубав, поверење и стрпљење.
- ◆ Има људи који се више радују туђој несрећи него својој срећи.
- ◆ Знање има граница, незнање их нема.
- ◆ Правда је често пута тежа људима од неправде.

БРАНКО ЋОПИЋ

ЛИЧНА КАРТА

Име: Бранко Ћопић (Хашани, Босна и Херцеговина, Аустроугарска, 1. јануар 1915. – Београд, Србија, СФР Југославија, 26. март 1984.)

Занимање: Књижевник

Родитељи: Отац Вид, мајка Софија

Образовање: Учитељска школа у Карловцу, Филозофски факултет у Београду

Признања: Члан Српске академије наука и уметности, Његошева награда, НИН-ова награда

Дела: *Доживљаји мачка Тоше, Орлови рано лејте, Мајареће године, Доживљаји Николејине Бурсаћа, Башија сљезове боје, Глуви баруји, Осма офанзива*

Унук деда Рада

Бранко је са само четири године остао без оца. Након његове смрти, мајка се потпуно предала деци. Одгајала их је уз велику љубав деда Рада и стрица Ница. Бранко се од раног детињства сусретао са дединим причама, шаљивим авантурама стрица Ница, али и са разним шеретима, беспосличарима, скитницама, сањалицама, коцкарима. Деда га је водио да заједно чувају овце. Трчао је за њим око гајева, по пашњацима, кроз шикаре, око потока. Тако је полако откривао свет природе. Запиткивао је деду о свему и свачему. Овај је одговарао како је најбоље знао и умео. Кад га је унук запитао о небу, одговорио му је: „Небо је везано за земљу кукама и ланцима.“ Онда га је Бранко знатижељно упитао да ли би се месец могао дохватити кад би се стало на ивицу брега. Деда је сасвим озбиљно одговорио да би то било могуће. Дечак је тада направио план о освајању месеца! Једне вечери, крадом, отићи ће на врх брега, попети се на највише дрво и дохватити месец дугачким грабуљама свог комшије Лазе Угарчине.

А стриц Ницо био је рудар у Америци. Отуда се вратио у време Првог светског рата, као српски добровољац. Тукао се са Бугарима на Овчем пољу. Прешао је Албанију. Сахрањивао српске војнике на острву Виду. Вратио се кад је пробијен Солунски фронт. Догурао је са пуком Сенегалаца чак до Загреба. Онда је дошао код Бранковог деде Рада да децу заноси причама из свог бурног и богатог живота. У дугим зимским ноћима, пошто би га деца платила чишћењем ципела или чешкањем по леђима, плео им је свакакве измишљотине из белог света. Ово

је распаљивало Бранкову машту. У његову главу су почели улазити змајеви, виле, дивови, патуљци, вампири, чаробњаци, јунаци. У свим тим причама потпомагао је и деда Раде.

Споменик у бањалучком парку

Бранко је свечано обучен кренуо са дедом први пут у школу. У путу су се сусрели са Николицом, ђаком другог разреда. У ствари, ту дугоногу крупну дечачину називали су Николетином и „босоногим стођаволом“. Но, деди се сада учинило да би баш због тога могао бити од користи. „Хајде, Ницо, душо, припази ми на овог мог унука. Видиш, још је нејачак. Хоћеш ли, брате?“, замолио је Николетину. „Хоћу, зашто не бих!“, добродушно је пристао незграпни, распасани дечак. Тако је Николетина постао заштитник дедином школарцу. Од тада су њих двојица постали нераздвојни. Николетина га је учио како се оштри писаљка, причао му о шуми, јазавцима и медведима. Увек га је саветовао да се држи њега и да му покаже сваког ко га дира па ће га он бубнути у леђа. „Скини опанке па у торбицу, љепше је ићи бос!“, предложио му је једаред. „Треба опанке причувати за зиму.“ А Бранко је једва дочекао овај савет. Заиста, много је лепше ићи бос!

А онда, страшна вест! Дечака су дозволили из школе једног зимског дана. Испред куће је видео људе, свеће и бели покров на опруженом старцу. Онда и спровод у коме се нашао, мучен питањем због чега његов деда не иде него га носе. Дотле је очекивао да ће, кад деда умре, он сам да оде на гробље. Узеће лепо иза врата свој штап и лагано кренути путем, као што га је толико пута гледао да одлази некуд за послом. А овако – зар је то онај његов деда? Збуњеност и туга мешале су се у њему. „Зар више неће у љетње вечери његова лула старачки спокојно свјетлукати у мраку на клупици пред кућом?“ Након дедине смрти, једног дана лепо га је видео како из даљине лагано

долази путељком између младих жита. Но, кад је пришао, схватио је да је то неки други старац. Ништа зато! Његова љубав према старцима остала је заувек у њему. Био је уз њих од малих ногу и остаће са њима, кроз своје књиге, до краја!

Једна мала из Босанске Крупе

Бранка су, са дванаест година, послали на школовање у Бихаћ. Мислио је до тада да од његовог села под Грмечом нема ничег већег. А сад овај повелики свет! Опчинила га је та варош.

Једаред се нашао и у Босанској Крупи. Шетао је бле-нући у скупе излоге. Одједном, он, плавокоси дечак, стидљив, скрушен, увучен у себе као у ћошак због кривице за коју није крив, видео је – њу! Лепу девојчицу због које је у својим новим, тешким опанцима морао застати. Осетио је како му срце снажно лупа. Појавила се као какав лак облачак. Њен поглед га је потпуно обезнанио. Није могао да се сети ни свог имена, а камоли очевог и других укућана. Заљубио се, одједном и снажно. Први пут у животу. Свим срцем и душом осетио је ту љубав, њене чари и њен пламен. И никад је није заборавио. Много година касније, кад је постао познат писац, написао је песму посвећену својој првој љубави. Била је то његова најлепша љубавна песма.

Кад ју је једном читао, баш у Босанској Крупи, суза га је спречила да је заврши. „Еј, године, немерљиве, скупе! Збогом, мала, из Босанске Крупе.“

Златна бајка о људима

Откако је добио прву похвалу од професора српског језика за свој писмени задатак, Бранко није могао да се начита књига. Једном је дао и пуну торбу крушака за две књиге. Али почео је и да пише. На завршетку гимназије, у четвртом разреду, написао је причу *Брацо*. Говори о дечаку Браци који, седећи на клупи у парку, слуша одјеке црквених звона после смрти своје другарице Маре. Потиштен је до суза и у њему се рађају слике њиховог друговања и рађања првих дечјих осећања. Причу су читали његови другови и давали свој суд, насамом или на скуповима литерарне дружине. Старијима је било чудно да се дечак од четрнаест година већ бави тако тешком темом, ма колико наивно. И одједном, та његова прича се нашла на страницама часописа *Венац*. Стајала је уз песму чика Јове Змаја, а Бранку се учинило да је његово име наштампано и крупнијим словима но Змајево! Био је тада у ћачкој мензи, али од узбуђења није могао да руча. Оброк је уступио једном свом другу, а овај га је очас смазао. После тога, редовно га је запиткивао да ли је објавио неку нову причу. Био је убеђен да том приликом писац нема апетита да једе, па да се очеше о још један ручак приде.

Кад је једном почео, Бранко више није прекидао са писањем. Након завршетка Учитељске школе, уписао је Филозофски факултет у Београду. Млад и полетан, нашао се у великом граду књижевника. Са двадесет година почео је да пише приче за дневни лист *Полиџика*. Био је то велики успех за њега. То је био најугледнији лист у

земљи, а и хонорари за објављене приче били су прилично високи. И у рату је, као партизански борац, наставио да пише. Но, из рата је понео и тешке трауме страховитог страдања народа своје Босанске Крајине. Лек је опет нашао у писању. Стално је желео да напише бајку о људима, о људској доброту и неизбежној победи добра над злом. Но, свега пет година после рата, објављује сатиричну, духовиту *Јеретичку причу*. Попут убојне стреле бацио се на критику новог послератног друштва, пре свега оних који су били на власти. Видео је и осетио да нема равноправности, да се идеје о укидању беде и незадовољства претварају у нескромност и разбацивање. Но, због ове и других сличних прича, Бранко је имао доста непријатности. Оптужили су га да је изневерио борбу својих другова, да је лажни критичар, као и да је непријатељски расположен према новом друштву. Бранко се бранио колико је могао. „Зар тешком артиљеријом по мишу?“, покушавао је и тада да се нашали. А онда је престао да се брани. Некад је најбоље ћутати. И ћутање много говори!

Башта живота

Упркос свему, Бранко је постао један од најомиљенијих писаца. Волео је да посећује школе, да разговара са децом. Много је путовао по Европи. Тада објављује своју најпознатију збирку прича под именом *Башта слезове боје* и за њу добија престижну Његошеву награду. У њој се враћа страхотама рата, али и сунчаним данима детињства, свом завичају, међу драге људе. У тој чудесној башти живота људи постају свеци, коњи добијају девојачка

имена, а богомољци постају лопови. Испричао је Бранко предивне приче о добрим старцима и занесеним дечацима. Ипак, осетио је, пишући те приче, у себи неки мрак и тугу. Сву горчину живота. Постао је сетан, почео да сумња у себе као писца. Једном блиском пријатељу се поверио: „Не могу више да пишем, а мени без писања живота нема.“ И једног мартовског дана одлучио је да оде. И отишао је. У бесмртност...

ЦИТАТИ

- ◆ Трудим се да у мојим књигама што више људи нађе своје радости, туге, проблеме који их муче.
- ◆ Добро је дружити се са књигама. Тако пред неписменима делујете мудрији.
- ◆ Да сам имао неприлика, имао сам, али да се манем хумора – то не могу!
- ◆ Умножавају се по свету црни коњи и црни коњаници, ноћни и дневни вампири... Прије него ме одведу, журим да испричам златну бајку о људима.